

**OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY
PTAKÓW**

9/2002

**BIULETYN INFORMACYJNY
LESZCZYŃSKIEJ GRUPY OTOP**

Ogólnopolskie
Towarzystwo
Ochrony
Ptaków

Skr. poczt. 335
80-958 Gdańsk 50
tel.\ fax 0 58 341 26 93
office@otop.most.org.pl

**BIULETYN
INFORMACYJNY
LESZCZYŃSKIEJ
GRUPY OTOP**

www.eko.wroc.pl/otop-leszno/
otop.leszno@eko.wroc.pl

Redakcja:

Stanisław Kuźniak
Sikorskiego 28/10
64-100 Leszno, tel. 0 65 520 57 02
stakuz@kki.net.pl

Grzegorz Lorek

Wojska Polskiego 8/10,
64-100 Leszno, tel. 0 65 529 66 31
lorman@poczta.onet.pl
lorman@kki.net.pl

Rysunki: Janusz Ratajczak

Skład: Waldemar Michalak

Leszno, kwiecień 2002

Drogi Czytelniku,

Niedawno po raz kolejny odbyło się w Gdańsku Walne Zebranie Członków OTOP, podczas którego wybrany został nowy Zarząd Towarzystwa. Wszyscy mamy nadzieję, że będzie on równie sprawnie kierował pracami Towarzystwa jak dotychczasowy.

Podobnie jak poprzednio zapraszam do lektury naszego nowego biuletynu informacyjnego oraz do wizyty na stronie internetowej grupy gdzie można znaleźć aktualne informacje dotyczące naszych działań oraz ciekawostki z terenu.

Autorom najciekawszych obserwacji gratuluje, jednocześnie zachęcam wszystkich do sięgania nie tylko po lornetki, lunety i aparaty fotograficzne. Sięgajcie także po długopisy czy klawiatury, tak aby inni mogli dowiedzieć się o Waszych obserwacjach i działaniach.

Życzę aby nadchodząca wiosna i cały rok 2002 przyniósł wszystkim wiele wspaniałych chwil spędzonych razem z ptakami.

Grzegorz Lorek

*Biuletyn ukazał się dzięki pomocy
Przedsiębiorstwa Przemysłu Fermentacyjnego
„Akwawit” w Lesznie*

KRONIKA 2001

13.01. Boszkowo. Wybory Lidera Grupy na kadencję 2001-2003. Wybrano Grzegorza Loraka. Udział wzięło 21 osób. Po spotkaniu odbyła się wycieczka na Jez. Dominickie.

10.03. Wrocław. XXII Zjazd Ornitologów Śląska.

Podczas Zjazdu przedstawiono m.in. referaty o zimowaniu chruścieli w aglomeracji katowickiej, występowaniu pluszcza w Sudetach, rozmieszczeniu wybranych gatunków ptaków na Śląsku, aktualnym stanie awifauny Polski. Tradycyjnie podsumowano też działalność ornitologiczną na Śląsku w roku 2000.

17.03. Leszno. VII Spotkanie Leszczyńskiej Grupy OTOP. Podsumowanie działalności Leszczyńskiej Grupy w roku 2000 przedstawił G. Lorek. Następnie wysłuchano referatów: OTOP i ochrona ptaków na świecie (S. Kuźniak) i Czynna ochrona bociana białego (P. Dolata). Najciekawsze obserwacje ornitologiczne w 2000 r. oraz nową akcję „Ptaki lęgowe wyrobisk piasku i żwiru omówił S. Kuźniak. Na zakończenie zamierzenia na rok 2001 i komunikaty przedstawił G. Lorek. W spotkaniu uczestniczyły 22 osoby. W dniu następnym odbyła się wycieczka na Zb. Wonieść

24.03. Poznań. XVIII Spotkanie Ornitologów Wielkopolski.

Podczas spotkania wysłuchano referatu prof. Luniaka pt. „Synurbizacja – dostosowanie się zwierząt do urbanizacji”. Ponadto omówiono zespołowe badania ornitologiczne w Wielkopolsce i wyniki Monitoringu Pospolitych Gatunków Lęgowych.

8-9.09. Bromierzyk. II Spotkanie „Bocian biały *Ciconia ciconia* – stan i perspektywy badań.

W trakcie konferencji przedstawiono referaty o ochronie bociana na Mazowszu, stanie jego populacji w Narwiańskim Parku Narodowym, ekologii i budżecie czasowym w sezonie lęgowym i składzie pokarmu, liczebności i efektach lęgów populacji z Doliny Środkowej Obry w zależności od zagęszczenia polników (S. Kuźniak i P. Tryjanowski) oraz o konieczności i możliwościach wykorzystania wyników wieloletnich badań nad bocianem białym.

24-29.09. Zb. Wonieść. Akcja obrączkowania ptaków. O tej akcji więcej w innym miejscu Biuletynu.

6-7.10. Światowe Dni Ptaków. Indywidualne wycieczki i obserwacje ptaków.

27.10. Światowy Festiwal Ptaków. Wycieczka na Jez. Dominickie, jeziora Przemęckie i łąki w dolinie Obry pod Przemętem. Udział wzięło 9 osób.

MONITORING FLAGOWYCH GATUNKÓW PTAKÓW

Ostatnio ogromny nacisk w badaniach ornitologicznych i w działaniach na rzecz ich ochrony kładzie się na badania o charakterze monitoringu. Polegają one na wieloletnim śledzeniu zmian w liczebności lub parametrach rozrodu populacji ptaków. Wzorem państw Europy Zachodniej od kilku lat również w Polsce prowadzone są ogólnopolskie programy monitoringu ptaków. Jednym z takich programów jest tzw. **monitoring flagowych gatunków ptaków**. Program ten ma na celu ocenę liczebności, a w mniejszym stopniu także rozrodczości, 4 dużych, popularnych ptaków, będących w dużej mierze wskaźnikami niskiej intensywności gospodarowania w typowym dla Polski krajobrazie zdominowanym przez użytki rolne. Monitorowaniem objęte są: **bocian biały, łabędź niemy, gawron i żuraw**.

Każda powierzchnia próbna jest kontrolowana czterokrotnie w ciągu sezonu lęgowego (kwiecień-lipiec). W przypadku tych czterech wybranych gatunków kontrole polegają głównie na:

- penetracji obszarów zabudowanych połączonej z wywiadem wśród mieszkańców (gniazda bociana, kolonie gawrona),
- kontroli wszystkich zbiorników wodnych, włączając w to śródpolne oczka, wiejskie stawki i szerokie rowy melioracyjne (łabędź, żuraw);
- penetracji śródleśnych i śródpolnych mokradeł i zabagnień, w szczególności olsów (żuraw).

Dodatkowo w przypadku żurawia, stosuje się nasłuchy poranne odbywających się par.

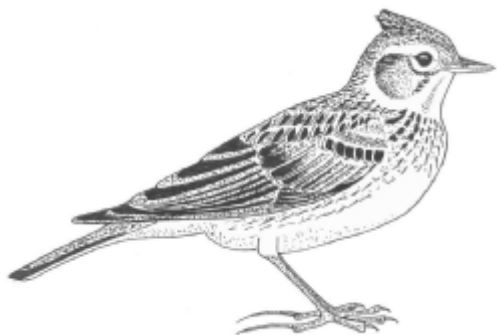
Stanowiska lęgowe (żuraw, łabędź) lub gniazda (kolonie) jak w przypadku bociana i gawrona, nanosi się na mapy terenu w skali 1: 70000; na specjalnych formularzach opisywana jest lokalizacja stanowisk/gniazd w nawiązaniu do wyróżnionych typów siedliskowych i sposobów posadowienia gniazda. W przypadku gawrona ocenia się liczbę gniazd w kolonii.

Wspólnie z Marianem Lewandowskim kontrolowałem w roku 2001 powierzchnię próbną WK4 w okolicach Pępowa i Smolic. Niestety pole wylosowane przez komputer obejmowało niemal w całości intensywnie użytkowane tereny rolnicze stąd też małe ilości stwierdzonych ptaków. W obrębie badanego pola stwierdziliśmy 5 gniazd bociana białego w tym 4 zajęte przez pary lęgowe, 2 lęgi łabędzi w tym jeden zakończony wyprowadzeniem 2 młodych. W kwadracie nie stwierdzono lęgów żurawia i gawrona.

Pamiętajmy jednak że w tego typu badaniach każdy wynik jest ważny i stwierdzenie braku ptaków jest równie istotne co stwierdzenie ich lęgów. Wszyscy zainteresowani programem mogą się kontaktować z :

Arkadiusz Sikora, e-mail: sikor@stornit.gda.pl, tel. 0 58 308 07 59 (G. Lorek).

Monitoring Pospolitych Gatunków Lęgowych

Ptaki są dobrymi wskaźnikami stanu środowiska, a zmiany liczebności ptasich populacji są użytecznym barometrem zmian zachodzących w całym środowisku przyrodniczym. Dlatego np. w Wielkiej Brytanii, wskaźnik liczebności pospolitych ptaków stanowi jeden z oficjalnych rządowych indeksów jakości życia społeczeństwa.

Dlatego w roku 2000 OTOP rozpoczęło program badawczy, którego celem jest śledzenie zmian liczebności krajowych ptaków lęgowych. Program jest finansowany przez brytyjskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (RSPB) i koordynowany przez Stację Ornitologiczną (obecnie Zakład Ornitologii) PAN w Gdańsku.

Dane są zbierane na losowo wybranych powierzchniach próbnych, które stanowi kwadrat o boku 1 km, a ptaki liczone są metodą transektową – notowane są wszystkie ptaki widziane lub słyszane w trakcie przemarszu dwukilometrową trasą, czyli transektem, wyznaczoną w obrębie

kwadratu. Każda powierzchnia próbna jest kontrolowana trzykrotnie w ciągu sezonu lęgowego.

W roku 2000 w programie wzięło udział 94 obserwatorów, którzy skontrolowali 127 kwadratów. W obrębie pojedynczej powierzchni próbnej notowano od 14 do 58, średnio 34 gatunki ptaków. Ogółem odnotowano 148 gatunków. Gatunkiem najbardziej rozpowszechnionym okazała się zięba, stwierdzona na 90 % skontrolowanych powierzchni próbnych. Dalsze miejsca w kolejności zajęły: trznadel, szpak, skowronek, bogatka, kos, dymówka kapturka, grzywacz i cierniówka.

Już pierwszy rok monitoringu przyniósł ciekawe rezultaty. Okazało się, że w Polsce również krajobraz rolniczy charakteryzuje się bogatą awifauną. Spośród pierwszej piątki najbardziej rozpowszechnionych gatunków, trzy gatunki (trznadel, szpak i skowronek), to ptaki krajobrazu rolniczego. Występują one nie tylko często, ale i w dużej liczbie. Dla przykładu – w przeliczeniu na jednostkę powierzchni – liczebność skowronków jest u nas trzykrotnie wyższa niż w Anglii. Co więcej wciąż liczne i rozpowszechnione są też inne gatunki charakterystyczne dla terenów rolniczych o niskiej intensywności gospodarowania, jak pliszka żółta, myszołów, gąsiorek,

pokląskwa, potrzaszcz, ortolan, przepiórka i derkacz. W krajach Unii Europejskiej gatunki te mają często status zagrożonych, gdy u nas stwierdzane są w 30-60 % losowo wybranych powierzchni próbnych. Program monitoringu dopiero w kolejnych latach dostarczy najcenniejsze dane - zmiany wskaźników poszczególnych gatunków. Równoległe z liczeniami ptaków rejestrowane są zachodzące na powierzchniach próbnych zmiany siedliskowe. Pozwoli to nie tylko na śledzenie zmian liczebności ptaków, ale umożliwi również diagnozowanie

przyczyn tychże zmian, związanymi ze zmianami siedliska.

A jaki był nasz udział w tym programie. W pierwszym roku skontrolowano jedną powierzchnię, a w roku 2001 – 5 (S. Kuźniak, M. Lewandowski i S. Maćkowiak) (Oprac. S. Kuźniak na podstawie: P. Chylarecki i in. 2001. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych – raport roczny 2000. Gdańsk, OTOP/ Stacja Ornitologiczna IE PAN).

(Więcej w Internecie:

www.stornit.gda.pl/mppl).

Awifauna rezerwatów przyrody Ziemi Leszczyńskiej

W 2001 r. w ramach prac prowadzonych przez Zakład Biologii i Ekologii Ptaków UAM w Poznaniu zebrano dane o awifaunie rezerwatów przyrody byłego województwa leszczyńskiego. Kontrole przeprowadzono w oparciu o pisemną instrukcję, a uzyskane dane wpisywano do specjalnych formularzy. Za niezbędne uznano przynajmniej trzykrotne skontrolowanie całej powierzchni każdego rezerwatu w sezonie lęgowym

w okresie od końca kwietnia do połowy czerwca. W podsumowaniu przedstawiono następujące informacje:

- wykaz stwierdzonych gatunków w granicach rezerwatu
- dla każdego gatunku ocenę jego liczebności wg przyjętej skali:
  - a) 1 para lęgowa
  - b) 2-5 par lęgowych
  - c) > 5 par lęgowych
  - d) “+” fakt gniazdowania, bez oceny jego liczebności
- dla każdego gatunku kryterium lęgowości wg zasad Polskiego Atlasu Ornitologicznego:
  - A – gniazdowanie możliwe

B – gniazdowanie prawdopodobne

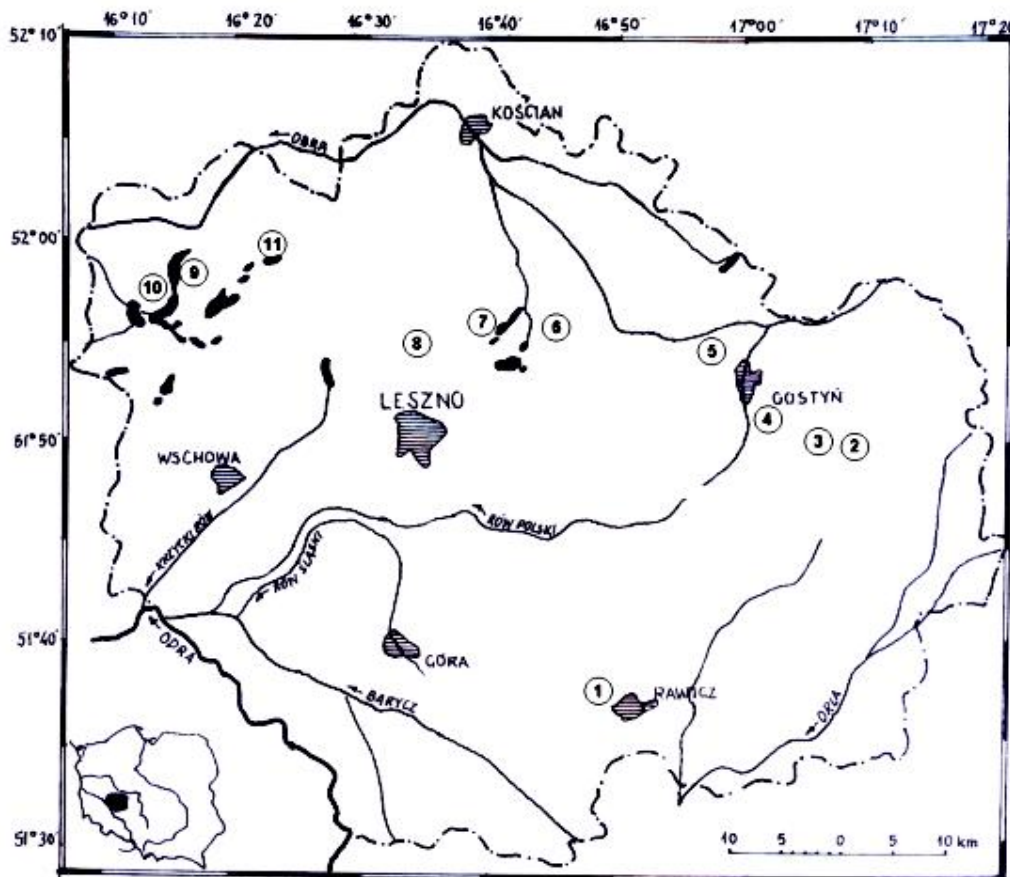
C – gniazdowanie pewne (w opracowaniu kategorie B i C zostały połączone)

- wykaz ptaków w t.zw. umownie “otulinie” rezerwatu, t.j. w pasie przylegającym do granic rezerwatu o szerokości ok. 50 m.

W pracach terenowych uczestniczyły następujące osoby: N. Dudziak, S. Kuźniak, M. Lewandowski, G. Lorek, A. Łakomy, S. Maćkowiak, W. Michalak, J. Ratajczak, C. van Seggelen, J. Stepniewski.

Wyniki i ich omówienie

Skontrolowano 11 rezerwatów. Ich rozmieszczenie przedstawia ryc. 1. W nawiasach za nazwą rezerwatu podano jego typ oraz powierzchnię: K – krajobrazowy, L – leśny, T – torfowiskowy, Fl – florystyczny, Fn – faunistyczny.

Ryc. 1. Rezerwaty przyrody Ziemi Leszczyńskiej

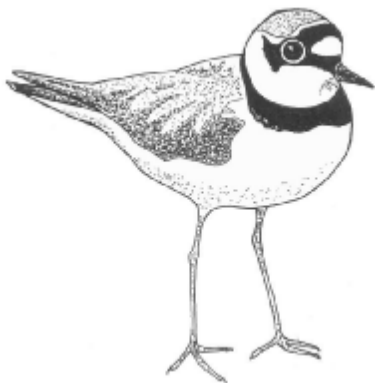
1-Dębno (L, 7,69 ha), 2 - Pępowo (L, 11,53 ha), 3 - Czerwona Róża (L, 4,93 ha), 4 - Bodzewko (L, 1,1 ha), 5 - Torfowisko Źródłiskowe w Gostyniu Starym (T, 3,58 ha), 6 - Czerwona Wieś (Fl, 2,8 ha), 7 - Ostoja Żółwia Błotnego (Fn, 4,42 ha), 8 - Dolinka (Fl, 1,77 ha), 9 - Wyspa Konwaliowa (K, 20,15 ha), 10 - Torfowisko nad Jeziorem Świętym (T, 7,59 ha), 11 - Jezioro Trzebidzkie (Fn, 90,71 ha).

W rezerwatach stwierdzono łącznie 99 gatunków lęgowych, a dalszych 10 w umownie przyjętej otulinie. W poszczególnych rezerwatach występowało od 16 („Czerwona Róża”) do 69 („Jezioro Trzebidzkie”) gatunków ptaków. We wszystkich rezerwatach występowały dwa gatunki: kos i szpak, a w 10 rezerwatach: strzyżyk, kapturka, śpiewak, pierwiosnek, bogatka i zięba. Występowanie 26 gatunków stwierdzono nie więcej niż w jednym rezerwacie.

W rezerwatach stwierdzono występowaniu szeregu gatunków rzadkich i ważnych faunistycznie. Należą do nich (w nawiasach nr rezerwatu jak na ryc. 1): **bąk** (6, 11), **czapla siwa** (9), **gęgawa** (6, 11), **cyraneczka** (6, 11), **gągoł** (6, 11), **kania czarna** (9), **kania ruda** (9), **kobuz** (9), **zielonka** (11), **żuraw** (6, 10, 11), **siniak** (9, 11) i w otulinie (3), **zimirdek** (9, 11), **dzięcioł zielony** (11), **dzięcioł średni** (1, 2, 3, 9), **podróżniczek** (11), **mucholówka mała** (2), **wąsatka** (11), **remiz** (11), **srokosz** (5, 11), **kruk** (2, 9), **dziwonია** (11).

Tak więc rezerваты przyrody są na Ziemi Leszczyńskiej ważnymi miejscami lęgów szeregu rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków. Szczególne znaczenie ma utworzony w roku 2000 rezerwat „Jezioro Trzebidzkie”. (S. Kuźniak, G. Lorek).

Ptaki lęgowe wyrobisk żwiru i piasku

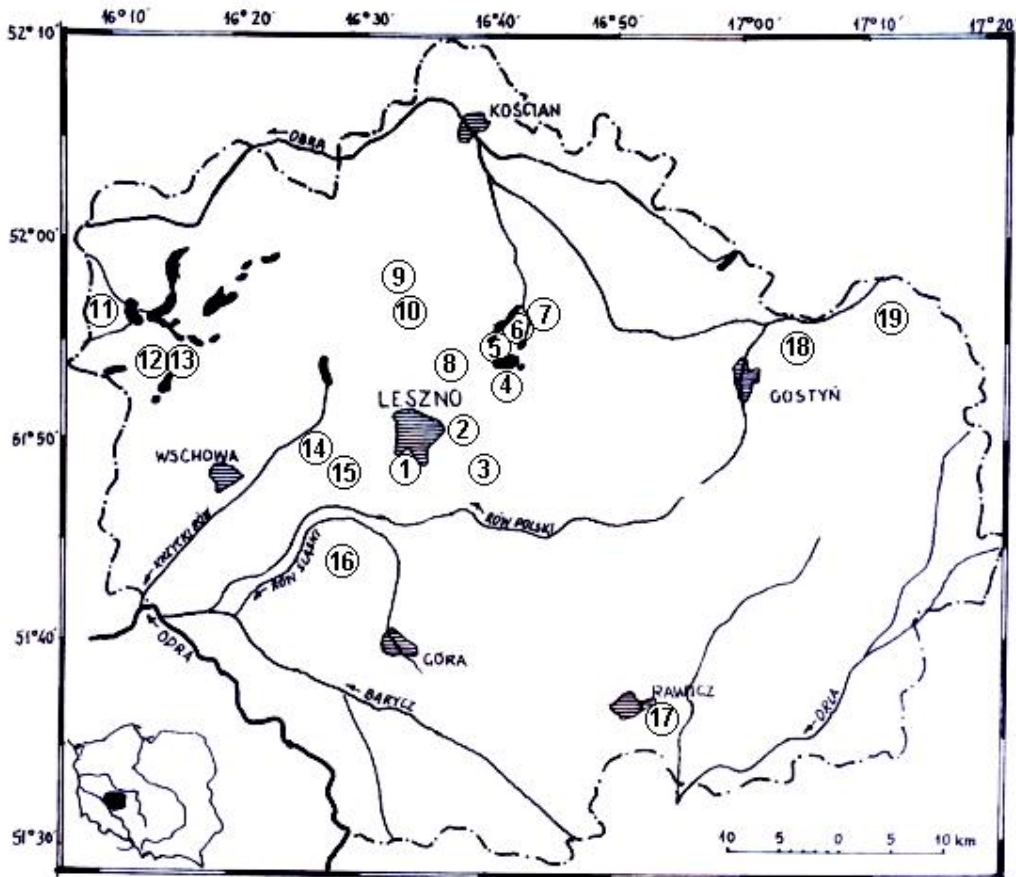

Czy wyrobiska żwiru i piasku są atrakcyjnym miejscem obserwacji ornitologicznych? Czy gnieźdzą się tam interesujące gatunki ptaków? Jakie one mają znaczenie dla awifauny lęgowej? Aby odpowiedzieć na te pytania Zakład Biologii i Ekologii Ptaków UAM w Poznaniu zaproponował w 2000 r. kontrolę odpowiednio dużej liczby tego typu obiektów. Jej celem było poznanie składu gatunkowego i przybliżonej liczby par ptaków zasiedlających wyrobiska piasku i żwiru w

Wielkopolsce. Praca polegała na przeprowadzeniu co najmniej dwóch kontroli: w drugiej połowie maja i w drugiej połowie czerwca i wykryciu wszystkich gniazdujących w wyrobisku gatunków i przybliżoną ocenę liczby par lęgowych. Kryteria lęgowości przyjęto za Polskim Atlasem Ornitologicznym.

Z naszej Grupy w akcji udział wzięli: N. Dudziak, S. Kuźniak, M. Lewandowski, S. Maćkowiak, W. Michalak, J. Ratajczak i J. Stępniewski.

Ryc. 1. Rozmieszczenie kontrolowanych wyrobisk piasku i żwiru

1 - Leszno, 2 - Nowa Wieś, 3 - Dąbcze, 4 - Łoniewo, 5 - Osieczna I, 6 - Osieczna II, 7 - Wojnowice, 8 - Wolkowo, 9 - Olszewo, 10 - Ratowice, 11 - Kaszczor, 12 - Zaborowice I, 13 - Zaborowice II, 14 - Długie Stare, 15 - Przybyszewo, 16 - Radosław, 17 - Szymanowo, 18 - Smogorzewo, 19 - Studzianna

Wyniki. Skontrolowaliśmy 19 wyrobisk żwiru i piasku (ryc. 1). Kontrolowane wyrobiska miały powierzchnię od 0,25 do ok. 20 ha. W większości z nich zaprzestano już eksploatacji, część była przynajmniej częściowo zrehabilitowana, wiele było porośniętych drzewami i krzewami, a na dnie kilku znajdowały się zbiorniki wodne z mniej lub bardziej rozwiniętą roślinnością szuwarową.

Ogółem w kontrolowanych wyrobiskach odnotowano gniazdowanie 50 gatunków ptaków (kategoria B + C) oraz 6 dalszych, których gniazdowanie było możliwe (kat. A). W trzech wyrobiskach stwierdzono po jednym gatunku, a najwięcej - 38 gatunków odnotowano w zwirowni Osieczna II. W pozostałych gniazdowało 3-11 gatunków. Z ciekawszych gatunków zanotowano następujące:

Wodnik *Rallus aquaticus*: 1 stanowisko z jedną parą

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius* – 10 par na 5 stanowiskach,

Zimorodek *Alcedo atthis* - 1 stanowisko z 1 parą

Dudek *Upupa epops* – 1 stanowisko z 1 parą

Brzegówka *Riparia riparia* – 9 kolonii z 644 norkami. Największa kolonia w Wojnowicach liczyła 395 zajętych nerek.

Dzierlatka *Galerida cristata* – 1 stanowisko z 1 parą

Świergotek polny *Anthus campestris* – 4 stanowiska z 4 parami

Białorzytka *Oenanthe oenanthe* – 3 stanowiska z 4 parami

Kłaskawka *Saxicola torquata* – 1 stanowisko z 1 parą

Remiz *Remiz pendulinus* – 1 stanowisko z 1 parą

Można więc stwierdzić, że wyrobiska piasku i żwiru są ważnym miejscem gnieźdzenia się wielu gatunków ptaków. Szczególne znaczenie mają one dla brzegówki, której zdecydowana większość populacji w naszym rejonie gniazduje w tym właśnie środowisku. Poza tym w żwirowniach dość często gniazdują sieweczka rzeczna, świergotek polny i białorzytka.

W żwirowniach stwierdzono też gnieźdzenie się kilku gatunków ptaków wodnych, m.in. łąski *Fulica atra* i krzyżówki *Anas platyrhynchos*. W norach brzegówek gnieździły się m. in. szpaki *Sturnus vulgaris* i mazurki *Passer montanus*. (S.Kuźniak).

Obrączkowanie ptaków na Zb. Wonieść w roku 2001

W roku 2001 kontynuowano obrączkowanie ptaków na Zb. Wonieść. Główną akcją przeprowadzono jak zwykle jesienią od 24 do 29 września. Ptaki chwymano w 20 sieci ornitologicznych długości 6-12 m rozstawionych na groblach i w trzcinach stawów rybnych w obrębie zbiornika. Zaobrączkowano 433 ptaków należących do 26 gatunków. Najliczniej chwytały się: trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus* – 106, wążatka *Panurus biarmicus* – 100 i modraszka *Parus caeruleus* – 50.

Całością prac kierowali S. Kuźniak i J. Stepniewski, a udział wzięli ponadto stali goście z Holandii C. i M. van Seggelen i P. van Tilburg oraz członkowie Leszczyńskiej Grupy OTOP: M. Kaźmierczak, S. Maćkowiak, W. Michalak i J. Ratajczak.

Ponadto w ciągu roku indywidualnie obrączkowali S. Kuźniak i J. Stepniewski. Łącznie w 2001 r. zaobrączkowano 862 lotnych ptaków z 31 gatunków. Najliczniej: wążatka – 337, trzcinniczek – 141 i modraszka – 58. Ponadto zaobrączkowano 15 piskląt tzciniaka

Acrocephalus arundinaceus i 30 wążatki. Po raz pierwszy schwytano i zaobrączkowano 5 nowych gatunków: bączka *Ixobrychus minutus*, wodnika *Rallus aquaticus*, pleszkę *Phoenicurus phoenicurus*, podróżniczkę *Luscinia svecica* i sosnowkę *Parus ater*. Z ciekawszych gatunków zaobrączkowano świerszczaka *Locustella naevia* i 9 zimorodków *Alcedo atthis*. Schwytano dwie wążatki z obcymi obrączkami i uzyskano dwie wiadomości powrotne, również o wążatkach.

Łącznie w latach 1998-2001 zaobrączkowano 2871 ptaków należących do 49 gatunków. Uzyskano 13 wiadomości powrotnych z Francji, Hiszpanii, Niemiec, Szwajcarii, Włoch i schwytano 8 ptaków z obrączkami obcymi z Czech, Finlandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch (S. Kuźniak, J. Stepniewski).

(Więcej w Internecie: www.eko.wroc.pl/otop-leszno).

Bocian biały w gminie Śmigiel

W latach 2000-2001 kontrolowałem gniazda bociana białego w gminie Śmigiel. W gminie znajdują się 24 gniazda w 19 miejscowościach. Po 3 gniazda stwierdziłem w Czaczu i Karśnicach, dwa – w Bielawach, a w po jednym w pozostałych miejscowościach.

W roku 2000 zajętych przez pary było 19 gniazd (3 gniazda zajęte były krótko przez jednego lub dwa ptaki i 2 były niezajęte), a w 2001 r. zajętych było 17 gniazd i 7 niezajętych.

Efekty lęgów:

2000. Spośród 19 gniazd zajętych przez pary w 18 wychowały się młode (1 x 1, 3 x 2, 11 x 3, 3 x 4). Łącznie bociany wychowały 52 młode. Średnio na parę przypadało 2,89 młodych, a na parę z młodymi – 2,89.

2001. Młode wychowały się we wszystkich 17 gniazdach zajętych przez pary. Było ich łącznie 41 (4 x 1, 5 x 2, 5 x 3, 3 x 4). Średnio na parę i na parę z młodymi przypadało 2,41 młodych.

W obydwu latach lokalizacja gniazd była następująca: słupy energetyczne – 12, kominy – 7, dach budynku gospodarczego – 4, drzewo (topola) – 1. (B. Pawlisiak)

CO CIEKAWEGO W TERENIE – RAPORT 2001

Kolejny raport przedstawia najciekawsze obserwacje z roku 2001. Zestawiono je, jak poprzednio, w stałych działach. Do najciekawszych należą: ponowne gniazdowanie **pójdźki** *Athene noctua*, gniazdowanie już sześciu par **bielików** *Haliaeetus albicilla*, gnieźdzenie się skandynawskiego podgatunku **podróżniczka** *Luscinia svecica svecica*, a z ptaków nielegowych obserwacje **czapli modronosej** *Ardeola ralloides* i dużego stada **świstunów** *Anas penelope*. Stwierdzenia wymagające weryfikacji uzyskały akceptację Komisji Faunistycznej. W przypadku **kląskawki** *Saxicola torquata* podano tylko nowe stanowiska. Obserwacji do kartoteki dostarczyli: M. Antczak (Poznań), P. Banaszak, G. Bella (GB), C. Brodziak (CB), P. Dolata (Ostrów), N. Dudziak (ND), S. Jakubowski (SJ), R. Kempa (RK), K. Kujawa, S. Kuźniak (SK), M. Lewandowski (ML), G. Lorek (GL), Ł. Lorek, A. Łakomy (AŁ), S. Maćkowiak (SM), Ł. Matuszak, W. Michalak (WM), J. Ratajczak (JR), W. Ratajczak, C. i M. van Seggelen (CvS, CMvS., Holandia), P. Sieracki, A. Stankowski (AST), J. Stępniewski (JS), P. van Tilburg (PvT, Holandia), P. Tryjanowski (PT, Poznań), Ł. Wojciech (ŁW), Andrzej Zalisz (Żmigród)

PTAKI LĘGOWE

Kormoran *Phalacrocorax carbo*

7 V: 92 zaj. gniazda, Wyszaków (SK, CB)

Czapla siwa *Ardea cinerea*

12 IV: 50 zajętych gniazd, Wyspa Konwaliowa (SK, GL);

7 V: 83 zaj. gniazda, Wyszaków (SK, CB);

7 V: 11 gniazd zaj., Chobienia (SK, CB)

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*

16 V: 1 p. z 5 pull., Bełcz Wielki (JS i in.)

Bielik *Haliaeetus albicilla*

Wiosna: 6 par z gniazdami, w dwóch 2 i 1 pull. (CB, SK)

Kulik wielki *Numenius arquata*

III-VI: 1 p., Sikorzyn, gm. Rawicz (JR)

V-VI: 1 p., Zielona Wieś, gm. Rawicz (JR)

Zielonka *Porzana parva*

1-15 V: 5 rewirów, Zb. Wonieść JS)

23 V-23 VI: 2 p., Jez. Świerczyńskie Wlk. (ND, JS)

Derkacz *Crex crex*

9 VI: 47 ♂♂, dol. Rowu Polskiego, Żytowiecko-Tworzanki (CB)

Pójdźka *Athene noctua*

5 VII: 1 p. z 4 lotnymi MŁO, Pawłowice (CB)

Siniak *Columba oenas*

23 III: 2 p. rez. „Jezioro Trzebidzkie” (AŁ, JS)

20 IV-4 V: 2-3 p., rez. „Wyspa Konwaliowa” (SK, GL)

21 V: 1 p., zajęta dziupla Wolkowo (ND)

16 VI: 1 p., rez. „Czerwona Róża” (ML)

Podróżniczek *Luscinia svecica*

7 IV-6 VII: 6-7 par, 21 V: 1 p., gniazdo z pull. (♂ *L.s.svecica*), Jez. Łoniewskie (JS)
27 IV-1 VI: 12-14 par, Jez. Trzebidzkie (JS)
30 V: 1 ♂ śp., Jez. Świerczyńskie Wlk. (ND)

Klaskawka *Saxicola torquata*

24 IV: 1 ♂, przy drodze Śmigiel-Bucz (CvS, PvT)
1 V: 1 ♀, przy drodze Luboszyce-Osetno (CvS, PvT)
21 V: 1 p., Radosław, gm. Góra (SM)
20 VI: 1 ♂, Ryczeń, gm. Góra (SK)

Mucholówka mała *Ficedula parva*

16 VI: 1 p. z gniazdem, rez. „Pepowo” (ML)

Wąsatka *Panurus biarmicus*

27 IV-1 VI: 70-75 par, Jez. Trzebidzkie (JS)
IV-VII: ok. 50 par, Jez. Łoniewskie (JS)
V: co najmniej 6-7 par, Jez. Świerczyńskie Wlk. (JS)
IV-VIII: 59-61 par, Zb. Wonieść (JS)
IV-V: 2 pary, J. Wielkie (JS)
1 V-22 VII: 2 p. z MŁO, Rów Wysocko (P. Banaszak)

PTAKI NIEŁĘGOWE**Nur czarnoszyi *Gavia arctica***

17 III: 1 os., Jez. Dominickie (P. Dolata, ML, ŁW)
2 V: 1 os., Zb. Wonieść (JS i in.)
6 XI: 1 os., Zb. Wonieść
10 XI: 2 os., Jez. Dominickie (SK, JR, A. Zalisz)

Czapla modronosa *Ardeola ralloides*

3 VI: 1 os., Zb. Wonieść (RK)

Czapla biała *Egretta alba*

23 XI: 4 os., Zb. Wonieść (AŁ).
Ponadto: 10 II-26 XI: 21 obs. 1-3 os., J. Zbęchy, J. Brzeźnie, Jez. Dominickie, dol. Rowu Polskiego i Zb. Wonieść

Ślepowron *Nyctirocax nycticorax*

23 IV: 3 os., Jez. Świerczyńskie Wlk. (ND)
17 IX: 1 i 3 os., Zb. Wonieść (ND)

Łabędź czarnodzioby *Cygnus****columbianus***

2 III: 2 ad + 1 imm., Zb. Wonieść (JS)
7 III: 2 ad + 2 imm., Karzec, gm. Krobica (AST)
18 III: 1 ad, Zb. Wonieść (GL i in.)
15 IV: 1 os., Zb. Wonieść (RK, SJ, GB)
26 XI-2 XII: 3 ad, Zb. Wonieść (JS, AŁ)

Bernikla białolica *Branta leucopsis*

8 III: 1 os., Chumiętki, gm. Gostyń (AST)
30 XI: 2 os., k. Rawicza (JR)

Podgorzalka *Aythya nyroca*

12 VII: 12 os., Zb. Wonieść (SK, PT)

Ogorzalka *Aythya marila*

31 III, 24-25 IV i 11 V: 1 ♂, Zb. Wonieść (JS, ND, CvS)
4 XII: 7 os. (2 ♂♂ + 5 ♀♀), Jez. Dominickie (JS, AŁ)

Uhla *Melanitta fusca*

4 XII: 24 os. (2 ♂♂ + 22 ♀♀), Jez. Dominickie (JS, AŁ)
6 XII: 1 ♀, Jez. Trzebidzkie (AŁ)

Bielaczek *Mergus albellus*

23 III: 12 os. (4 ♂♂ + 8 ♀♀), Jez. Trzebidzkie (JS, AŁ)
4 XII: 4 os. (2 ♂♂ + 2 ♀♀), J. Wielkie (JS, AŁ)

Szlachar *Mergus serrator*

23 III: 3 os. (1 ♂ + 2 ♀♀), Jez. Trzebidzkie (JS, AŁ)
27 IX: 2 i-mm., Zb. Wonieść (PvT i in.)

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina*

29 IV: 1 imm., Zb. Wonieść (CMvS, PvT)

Kobczyk *Falco vespertinus*

27 IV: 1 M, Jez. Trzebidzkie (JS, CvS, PvT)
30 VII: 1 imm., Przemęt, łąki nadobrzezańskie (PT, M. Antczak)
7 IX: 1 F, Kąkolewo (CB)

Drzemlik *Falco columbarius*
14 I: 1 os., 10 XI: 1 os., Osieczna (ND)

Sokół wędrowny *Falco peregrinus*
26 IX: 1 ♂ ad, Zb. Wonieść (JS)

Ostrygojad *Haematopus ostralegus*
1 IV: 1 os., Zb. Wonieść (JS)

Siewnica *Pluvialis squatarola*
29 IX: 1 os., Zb. Wonieść (SK)
5 X: 2 os., Sikorzyn, gm. Rawicz (JR)
14 X: 4 os., Stwolno, gm. Rawicz (JR)

Biegus rdzawy *Calidris canutus*
29 VIII-2 IX: 3 imm., Słupia Kapitulna,
gm. Rawicz (JR)

Piaskowiec *Calidris alba*
2 IX: 2 os., Słupia Kapitulna, gm. Rawicz
(JR)

Bekasik *Lymnocyptes minimus*
26 II: 1 os., Osieczna (ND)
25 X: 1 os., Sikorzyn, gm. Rawicz (JR)

Kulik mniejszy *Numenius phaeopus*
7 IV: 1 os., Żylice, gm. Rawicz (JR)

Płatkonóg szydłodzioby *Phalaropus lobatus*
26 i 29 IV: 1 os., Zb. Wonieść (RK i in.,
JS)

Rybitwa białoczelna *Sterna albifrons*
11 V: 2 os., Zb. Wonieść (JS)
13 VII: 1 os., J. Wielkie (JS, AŁ)

Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybridus*
4 V: 2 os., 11 V: 1 i 6 os., Zb. Wonieść
(JS)
15 V: 2 os., Zb. Wonieść (CB)

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus*
2 V: 2, 21, 43 os., 3 V: 6 i 13 os., 4 V: 1
os., Zb. Wonieść (JS, CvS, PvT)
12 V: 1 os., Zb. Wonieść (JR)

Świergotek rdzawogardły *Anthus cervinus*
2 V: 1 os., Osieczna (CvS, PvT)

Siwerniak *Anthus spinoletta*
14 IV: 3 os., Zb. Wonieść (JS)

Mucholówka białoszyja *Ficedula albicollis*
11 V: 1 M śp., Bełcz Wielki, gm.
Niechlów (JR)

Górniczek *Eremophila alpestris*
5 I: 4 os., Zgliniec, gm. Krzywiń (JS)
3 II: 18 os., 9 III: 18 i 19 os., Biskupice,
gm. Przemęt (P. Sieracki)
28 XII: 54 os., 31 XII: 34 i 20 os.,
Osieczna (JS)

Rzepołuch *Carduelis flavirostris*
11 II: 24 os., Zb. Wonieść (JS)

DUŻE STADA

Świstun *Anas penelope*
31 III: ok. 3000 os., Zb. Wonieść (JS); 140
os., Jez Łoniewskie (ND)

Myszołów *Buteo buteo*
10 II: 22 os., Osieczna, przelot NE (JS)

Żuraw *Grus grus*
6 X: ok. 230 os., Wojnowice, gm.
Osieczna (ND)

Siewka złota *Pluvialis apricaria*
1 IV: 500, 2 IV: ok. 1000, 5 IV: ok. 400
os., Chumiętki, gm. Gostyń (AST)

Czajka *Vanellus vanellus*
30 VIII: 550 i 400 os., Przemęt, łąki
nadobrzeńskie (PT, M. Antczak)
21 X: 500 os., Przysieka Stara, gm.
Śmigiel (RK)

Rybitwa czarna *Chlidonias niger*
2 V: 116 os., 3 V: 65 os., Zb. Wonieść (JS i in.)

Skowronek *Alauda arvensis*
10 I: ok. 130 os., Osieczna (ND)

Jemiołuszka *Bombycilla garrulus*
19 XI: 296, 20 XI: ok. 250, 24 XI: 230, 17 XII: 256, 19 XII: 202 os., Leszno (SK)

Kwiczol *Turdus pilaris*
16 II: 600 os., Osieczna (JS)
18 III: ok. 1500 os. wspólnie ze szpakami, Robczysko, dolina Rowu Polskiego (Ł. Matuszak)

Kruk *Corvus corax*
26 V: ok. 100 os., Kaszczor, gm. Przemęt (SM)

Szpak *Sturnus vulgaris*
18 III: 3500-4000 os. z kwiczołami, Robczysko, dolina Rowu Polskiego (Ł. Matuszak)
30 VIII: 3000 os., Przemęt, łąki nadobrzezańskie (PT, M. Antczak)

Dzwoniec *Carduelis chloris*
12 X: ok. 150 os., Osieczna (ND)

Czyż *Carduelis spinus*
25 I: ok. 200 os., Osieczna (ND)

Grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*
9 III: ok. 130 os., las grabowo-bukowy nad Jez. Trzebidzkim (P. Sieracki)

OBSERWACJE FENOLOGICZNE

Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*
28 X: 1 ad z 1 pull., Jez. Dominickie (SK)

Kormoran *Phalacrocorax carbo*
5 XII: 4 os., Jez. Łoniewskie (ND)

Bocian biały *Ciconia ciconia*
10 III: 1 os., Poniec (Ł. Lorek), 1 os., Krobica (AST)

Przepiórka *Coturnix coturnix*
28 IV: 1 os., Lasocice (SM)

Siniak *Columba oenas*
9 III: 4 os., Jez. Trzebidzkie (P. Sieracki); 1 os. z 4 C. palumbus, 2 os., Zb. Wonieść (JS)

Grzywacz *Columba palumbus*
14 II: 1 os., Osieczna (ND)

Jerzyk *Apus apus*
27 IV: 1 os., Zb. Wonieść (CMvS, PvT)
25 IX: 1 os., Zb. Wonieść (WM)

Kukułka *Cuculus canorus*
24 IV: 1 os., Zb. Wonieść (JS i in.);
24 IX: 1 os., Zb. Wonieść (WM)

Lerka *Lullula arborea*
11 III: 1 os., Osieczna (ND)

Pliszka siwa *Motacilla alba*
4-30 I: 1 os., Osieczna (JS), 17 I: 1 os., Wojnowice (JS)

Podróżniczek *Luscinia svecica*
3 IV: 1 os., Jez. Łoniewskie (ND)

Śpiewak *Turdus philomelos*
11 III: 1 os., Leszno (SK); 1 os., Osieczna (ND)

Świerszczak *Locustella naevia*
25 IX: 1 os. (schwytyany), Zb. Wonieść (JS, SK)

Trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus*
19 X: 1 os. (schwytyany), Zb. Wonieść (JS)

Wilga *Oriolus oriolus*
27 IV: 1 os., Jez. Trzebidzkie (JS, CvS, PvT)

Gąsiorek *Lanius collurio*
1 V: 1 ♂, Belcz Wielki (CMvS, PvT)
2 V: 1 ♀, Zb. Wonieść (CMvS, PvT)

Kulczyk *Serinus serinus*
31 III: 1 os., Leszno (SK); 1 os., Osieczna (ND, ML)

CO WARTO PRZECZYTAĆ i MIEĆ W SWOJEJ BIBLIOTECE

Głowaciński Z. (red.). 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa.

Nowe, drugie wydanie książki przedstawiającej zagrożone w Polsce gatunki zwierząt. Omówiono 32 gatunki ssaków, 70 ptaków, 4 gadów, 3 płazów, 17 ryb i 4 kręgloustych. Opisy poszczególnych gatunków wykonał zespół 69 autorów. Dzięki rozwojowi badań faunistycznych znacznie poprawiła się, w porównaniu z pierwszym wydaniem, wiedza o wielu gatunkach. Każdy gatunek jest opisany w osobnym rozdziale według jednolitego schematu: status, pochodzenie i systematyka, rozmieszczenie, siedlisko, rozmnażanie, wielkość populacji wolno żyjącej, stan populacji w niewoli, dane historyczne, kierunek i prognoza zmian populacji, przyczyny wymierania, stosowane sposoby ochrony, proponowane sposoby ochrony, uwagi, streszczenie w języku angielskim i źródła informacji. Zdecydowanie bogatsza jest szata graficzna – kolorowe mapy zasięgu gatunku w Europie i występowania w Polsce oraz rysunki i barwne fotografie.

Markowski J., Wojciechowski Z., Janiszewski T. 2001. Vademecum obserwatora ptaków. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Łódź.

Opracowana przez łódzkich ornitologów książka wypełnia istotną lukę na naszym rynku księgarskim. Otrzymaliśmy stosunkowo tani poradnik napisany w sposób popularno-naukowy, ale o bogatej treści, przydatny zarówno początkującym, jak i zaawansowanym obserwatorom ptaków. Książka składa się zasadniczo z dwóch części: Poradnika obserwatora ptaków i Zarysu ornitologii. W części pierwszej omówiono takie zagadnienia, jak ekwipunek terenowy obserwatora (ubiór, lornetki, lunety, sprzęt fotograficzny), rozpoznawanie ptaków w warunkach terenowych, sposób prowadzenia notatek terenowych, metody liczenia ptaków.

Znakiem czasu jest rozdział poświęcony wyszukiwaniu informacji w Internecie.

Część druga omawia pochodzenie i ewolucje ptaków, systematykę, Międzynarodowy Kodeks Nomenklatury Zoologicznej, budowę zewnętrzną i wewnętrzną, przystosowanie ptaków do środowiska, biologię rozrodu, sposoby latania i wędrówki.

Całość uzupełniają spis zalecanej literatury, przydatne adresy i wybrane fragmenty przepisów prawa dotyczące ptaków (część niestety już nieaktualna).

Nowicki W. 2001. Ptaki śródmieścia Warszawy. Muz. i Inst. Zoologii PAN, Warszawa.

Badania awifauny miast są jednym z intensywniej rozwijających się kierunków ornitologii. W naszym kraju osiągnęły one znaczny stopień zaawansowania. Warszawa, obok sześciu mniejszych miast w Polsce, jest miastem, gdzie przeprowadzono inwentaryzację awifauny całego jej obszaru, o powierzchni 494 km². Jej wyniki zostały szczegółowo opisane w „Atlasie Ptaków Warszawy 1962-2000” (Luniak i in. 2001).

W omawianej książce przedstawiono obraz awifauny śródmieścia Warszawy jako kompleksu środowisk poddanych silnemu wpływowi szeregu czynników spowodowanych działalnością człowieka, czyli urbanizacji. Opisano skład tej awifauny, jej charakter i rozmieszczenie i zmiany od początku lat 50. Osobny rozdział poświęcono zagrożeniom i ochronie ptaków w warunkach dużego miasta.

W śródmieściu Warszawy w latach 1987-2000 stwierdzono 139 gatunków ptaków, w tym 74-82 gatunków lęgowych i 59 regularnie zimujących. Całkowitą liczbę par lęgowych oceniono na 43 tys. do 83 tys., zagęszczenie – 830-1600 par/km². Do najliczniejszych należały: gołąb miejski (20-35 tys. par), wróbel (10-25 tys. par) i jerzyk (2-3,7 tys. par). Warto zwrócić uwagę, że wśród 12 najliczniejszych gatunków znalazły się gatunki związane z zielenią, jak modraszka, bogatka, kos i mazurek.